

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v102.2024.18>*О. М. Шевчук, В. В. Зуй*

ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ ЯК ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Правоохоронний напрямок діяльності митних органів та гарантування прав і свобод громадян, безпеки в усіх сферах внутрішньої та зовнішньої політики, запобігання будь-якому митному правопорушенню, виявлення та усунення причин його виникнення є умовою ефективного функціонування держави. Так, у приписах Конституції України проголошено право кожного на захист своїх прав, свобод та законних інтересів у суді, а також на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб [1].

В умовах проведення подальших євроінтеграційних та євроантлантичних процесів в державі [2], в умовах триваючого воєнного стану в Україні актуальними залишаються проблеми визначення правової природи митного контролю [3], здійснення процедур переміщення товарів через митний кордон [4] та особливо нагальною потребою є впровадження ефективних правових механізмів запобігання і протидії митних правопорушень, протидія контрбанди, запобігання корупційним ризикам при здійсненні митних процедур й потребують уточнення проблемні аспекти визначення правової природи адміністративної відповідальності за порушення митних правил в контексті його оновлення сутності, визначення ознак й підстав адміністративних стягнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил, існує велика кількість наукових праць [5], в яких окреслено авторський підхід до цього терміну [6], [7], [8], розкрито види такої відповідальності за таким суб'єктом митних відносин як фізичні особи [9], досліджено адміністративну відповідальність у митній сфері за окремими категоріями товарів таких як ветеринарні препарати, які переміщуються через митний кордон [10, с. 8] та ін. Вищенаведене підкреслює інтерес вчених до досліджуваної проблематики. Однак, низка теоретичних та практичних проблем порушення митних правил як підстава адміністративної відповідальності залишилась за увагою вчених, зокрема щодо визначення єдиного підходу до його ознак та змісту, видів підстав адміністративних стягнень. Внаслідок чого, метою цієї статті є з'ясування теоретичних та практичних проблем адміністративної відповідальності за порушення митних правил в межах митно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Згідно п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України винятково законами України визначаються засади адміністративної відповідальності, діяння, які є адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [1]. Натомість, Конституційний Суд України, надавши офіційне тлумачення зазначеної норми Конституції України у своєму Рішенні від

30 травня 2001 р. № 7-рп/2001, дійшов висновку, що у п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України безпосередньо не встановлено види юридичної відповідальності [11].

Базою створення та розвитку інституту адміністративної відповідальності за порушення митних правил у незалежній Україні становить МК України 1991 р. Так, у цьому Законі було виділено 18 складів порушення митних правил в окремий розділ і визначено спеціальні провадження щодо цих складів у розд. VIII гл. II [12]. Зокрема, Закон України «Про митну справу» 1991 р. суттєво розширив коло правопорушень у митній сфері, однак більшість аспектів провадження у таких справах залишилися поза сферою дії цього законодавчого акту [13]. Наступний кодекс, а саме МК України 2002 р. передбачав розд. XVIII «Порушення митних правил та відповідальність за них». Відповідальність осіб, які беруть участь у провадженні у справі про порушення митних правил» [14]. У діючому МК України 2012 р. було скорочено перелік видів порушень митних правил та переглянуто застосовувані ними санкції [15].

Зокрема, Україна ратифікувала такі міжнародні угоди, як Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18 травня 1973 р. та Міжнародна конвенція про взаємну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. (Конвенція Найробі). Варто зазначити, що саме Київська конвенція закріплює визначення «митні правопорушення», якими є будь-які порушення або спроби порушення митного законодавства. Згідно зі ст. 2 КУпАП питання щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил регулюються МК України [16]. Згідно положень МК України 2012 р. термін «митні правила» визначено: як встановлений МК України та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на митні органи МК України та іншими законами України (п. 28 ст. 4) [15].

Звертаючись до ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративними правопорушеннями (далі – КУпАП) – є протиправні, винні (умисні чи необережні) дії чи бездіяльність, які порушують громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлені владою та за які законом передбачено адміністративні заходи відповідальності. Адміністративна відповідальність за порушення настає, якщо ці порушення за своїм характером не передбачають відповідно до чинного законодавства кримінальної відповідальності [16]. Згідно зі ст. 10 КУпАП адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправність діяння. Відповідно до ст. 11 КУпАП адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити [16].

У ст. 458 МК України відносить порушення митних правил до адміністративних правопорушень. Зокрема, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим МК

України та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим МК України чи іншими законами України, і за які МК України передбачена адміністративна відповідальність (ч. 1 ст. 458 МК України). Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені МК України, настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність (ч. 2 ст. 458 МК України) [15].

В наукових працях є пропозиція заміни дефініцію «порушення митних правил» на категорію «митний проступок». На думку автора, використовуючи слово «проступок» звужується конкретні порушення до реальних меж протиправного діяння. Митний проступок – вказує на сферу де він скоюється – тобто сферу митної діяльності, за цим варіантом чітко прослідковується існуючій органічний зв'язок між існуючими різноманітними адміністративними проступками та похідність митного проступку від адміністративного правопорушення. На думку дослідника, окреслена проблема потребує подальшого дослідження та обґрунтування, однак запропонований підхід (принцип) щодо єдності різнородових адміністративних правопорушень має суттєві наукові перспективи, зокрема за його допомогою цілком реально наблизитися до розв'язання існуючої проблеми відмінності між так званими фінансовими санкціями та адміністративними правопорушеннями [17, с. 81].

Єдиного підходу до змісту адміністративної відповідальності за порушення митних правил не існує в науковій доктрині митного права. Різні підходи й визначення змісту категорії «адміністративна відповідальність». Зокрема, вищенаведений термін розуміють як відповідальність за вчинення адміністративного проступку (правопорушення) та негативний вплив держави на фізичних та юридичних осіб за допомогою правил, заборон і конкретних санкцій щодо порушників (В.Б. Авер'янов) [18]. Подібну наукову думку висловлює й В. К. Колпаков. Автор доповнює зазначену юридичну конструкцію, що тільки уповноваженні особи можуть застосовувати стягнення до порушників [19, с. 289]. Вищенаведене трактування категорії «адміністративна діяльність» підтримує й Т.О. Коломоець [20, с. 65]. Приміром, Д.М. Лук'янець пропонує термін «адміністративна відповідальність як відносини, що виникають між органами виконавчої влади і фізичними або юридичними особами (за умови відсутності між ними відносин службового підпорядкування) щодо вчинення останніми передбачених законодавством протиправних діянь і полягають у застосуванні до них в адміністративному порядку передбачених законом стягнень [21, с. 34]. На нашу думку, адміністративна відповідальність за порушення митних правил є галузевим різновидом адміністративної відповідальності. Зміст адміністративної відповідальності за порушення митних правил є сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (митними та судовими) під час порушення митних правил, відповідно до якої особи (фізичні та юридичні), які вчинили адміністративне правопорушення (проступок), передбачений нормами митного права можуть бути застосовані до них конкретні адміністративні стягнення.

Не існує єдиного підходу вчених до визначення правової конструкції «адміністративну відповідальність за порушення митних правил». Зокрема, у наукових працях щодо суб'єкта адміністративної відповідальності за порушення митних правил науковці [7], [9], [10] розглядають як вид юридичної відповідальності; як галузевий вид адміністративної відповідальності (В.В. Ченцов) [22, с. 18], як інститут адміністративного права; як реакція держави, яка знаходить свій прояв у діяльності органів, уповноважених накладати санкції за вчинені суб'єктом адміністративні правопорушення (Ю.П. Битяк, Т.О. Коломоєць).

Отже, адміністративна відповідальність є комплексним правовим механізмом держави, основою якої є адміністративна протиправність, склад адміністративного правопорушення; адміністративне покарання й процесуальна форма реалізації [6 с.19]. Зазначимо що факторами, наявність яких може спричинити виникнення такого виду адміністративної відповідальності за порушення митних правил є нормативно-правова база, що складається із сукупності правових норм, які регламентують досліджувану відповідальність; наявність фактичних підстав (протиправне діяння), коли винна особа, яка порушує правові норми у сфері державної митної справи, у нашому випадку порушення митних правил за переміщення товарів та транспортних осіб через митний кордон України.

Вкажімо, що адміністративна відповідальність за порушення митних правил виконує такі функції: превентивну (попереджувальну), яка має на меті спонукати посадових осіб митного органу до виконання митного законодавства, попередження правопорушень наступній особі, яка раніше вчинила порушення митних правил. А також усунути причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень та запобігають вчиненню митних правопорушень третіми особами; безпека, що означає витіснення та усунення суспільних відносин, що не відповідають митним правилам; репресивні (каральні), які виявляться несприятливими наслідками, передбаченими санкцією митного законодавства та які особа має зазнати внаслідок порушення нею митних правил тощо [23, с. 30].

Суб'єкти митних відносин як юридичні так і фізичні особи, які переміщують товари й транспортні засоби через митний кордон, повинні дотримуватись встановленого порядку переміщення через митний кордон України [24], [10]. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил має низку специфічних ознак, що відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. Підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного проступку, тобто протиправного діяння, що порушує правові норми. Так, як уже відомо, адміністративна відповідальність за порушення митних правил встановлюється МК України (ч. 1.ст. 459 МК України). Адміністративна відповідальність за правопорушення настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність (ч. 2 ст. 458 МК України). Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств [15]. За порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення: (1) попередження; (2) штраф; (3) конфіскація товарів, тран-

спортивних засобів комерційного призначення – безпосередніх предметів порушення митних правил (ст. 461 МК України) [15]. У більшості наукових підходів до ознак порушення митних правил відносять, а саме: протиправність (порушення конкретної норми МК України); винність (умисне протиправне діяння або протиправне діяння з необережності); караність (передбачена відповідальність МК України за вчинене правопорушення) [25, с. 18]. Із вищенаведеним слід погодитись.

МК України визначає порядок провадження у справах про порушення митних правил (гл. 69). Зокрема, підставами для порушення справи про порушення митних правил є: (1) безпосереднє виявлення посадовими особами митного органу порушення митних правил; (2) офіційні письмові повідомлення про вчинення особою порушення митних правил, отримані від правоохоронних органів, а також органів, що проводять заходи офіційного контролю; (3) офіційні письмові повідомлення про вчинення порушення митних правил, отримані від митних та правоохоронних органів іноземних держав, а також від міжнародних організацій (ст. 491 МК України) [15].

Висновки. Правові норм, що встановлюють відповідальність за порушення митних правил, та регламентують порядок його застосування варто виокремити окремий комплексний правовий інститут митного права. Порушення митних правил є адміністративним правопорушенням. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил має низку специфічних ознак, що відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил, настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність. Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил є як фізичні так й юридичні особи. Фізичні особи які можуть бути суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил повинні бути осудними та мати вік із 16 років. До таких категорій осіб також відносять іноземців та осіб без громадянства. Підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного проступку, тобто протиправного діяння, що порушує правові норми передбачені у МК України. Ознаками порушення митних правил є: протиправність (норма повинна бути передбачена у МК України); винність; караність (передбачена відповідальність у МК України). Склад порушення митних правил складається із об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкт, суб'єктивної сторони. За порушення митних правил можуть бути накладені такі адміністративні стягнення: попередження; штраф; конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення – безпосередніх предметів порушення митних правил.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжн. док. від 27. 06. 2014 р. № 984_011. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
3. Shevchuk V. Testing of drugs in the implementation of customs control in Ukraine: legal aspects / V. Shevchuk, O. Shevchuk, N. Matyukhina, D. Zatenatskyi, O. Chub. *Georgian medical news*. 2020. Iss. 1(298). P. 165–169.
4. Шевчук О. М. Правове регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України : автореф..... ступ. канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків, 2012. 20 с.

5. Хомутянський В. В. Особливості адміністративної відповідальності за порушення митних правил у співвідношенні із загальною адміністративною відповідальністю. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2019. № 37. С. 69–72.
6. Дрофич Ю. В. Поняття та основні ознаки адміністративної відповідальності: аналіз сучасної адміністративно-правової літератури. *Наук. вісн. Ужгородського нац-ного ун-ту. Серія «Право»*. 2022. Вип. 73, ч. 2. С. 18–26.
7. Кравець М. Порушення митних правил у структурі митних правопорушень. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 74–80.
8. Шевчук О.М. Відповідальність за порушення порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України. *Митна справа*. 2012. № 3. С. 65–72.
9. Німа А.О. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України: підстави та ознаки. *Наук. вісн. Ужгородського нац. го ун-ту*. 2024. Вип. 81(2). Ч. 2. С. 174–180.
10. Зоріна О. Г. Правове регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України : дисерт. ...доктора філософії 081 «Право». Харків, 2023. 215 с.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-22/2001 N 7-рп/2001 від 30.05. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text> (дата звернення:25.05.2024).
12. Митний кодекс України: Закон України від 12.12. 1991 р. № 1970–XII. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 16. Ст. 203.
13. Про митну справу: Закон України 25.06.1991 р. № 1262-XII. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 44. Ст. 575 .
14. Митний кодекс України: Закон України від 11.07.2002 р. № 92-IV. (втратив чинність). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 38-39. Ст.288.
15. Митний кодекс України : Закон України від 13. 03. 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45. № 46–47. № 48. Ст.552.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 52. Ст. 1122.
17. Курінний Є. В. Особливості законодавчої регламентації адміністративної відповідальності відповідальності за порушення митних правил в Україні. *Наукові записки. Серія : Право*. 2020. № 9. С. 78–83.
18. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. URL: <https://textbooks.net.ua/content/category/9/85/15/> (дата звернення: 25.05.2024)
19. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
20. Коломієць Т. О. Структура адміністративної відповідальності: сучасний доктринальний погляд. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 4. С. 65 – 66.
21. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку : моногр. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 220 с.
22. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Ченцова. 2017. Київ : Істина. 208 с.
23. Допілка В. О., Павловська І. Б. Теоретико-правові засади відповідальності за порушення митних правил. *Наук. вісн. Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. Вип. 67. С. 190–194.
24. Співак І.В. Юридична особа як специфічний суб'єкт адміністративної відповідальності за порушення митних правил. *Право та державне управління*. 2019. № 1(34). Т. 1. С. 65–72.
25. Додін Є. В. Митна злочинність: поняття та структура. *Митна справа*. 2010. № 3(69). С. 17–29.

Анотація

Шевчук О. М., Зуй В. В. Порушення митних правил як підстава адміністративної відповідальності. – Стаття.

У статті розглядаються теоретико-правові проблеми застосування адміністративної відповідальності за порушення митних правил, його ознак сутності, підстава та видів адміністративних стягнень. З'ясовано, що порушення митних правил віднесено до адміністративних правопорушень. Підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення митних правил є вчинення адміністративного проступку, тобто протиправного діяння, що порушує митні норми. Встановлено, що ознаками порушення митних правил є: протиправність (норма повинна бути передбачена у МК

України); винність; караність (передбачена у МК України). Визначено наукові підходи щодо визначення категорії адміністративної відповідальності за порушення митних правил, а саме: як вид юридичної відповідальності; як галузевий вид адміністративної відповідальності, як інститут адміністративного права; як реакція держави, яка знаходить свій прояв у діяльності органів, уповноважених накладати санкції за вчинені суб'єктом адміністративні правопорушення. Розкрито види адміністративних стягнень за порушення митних правил. Встановлено, що провадження у справах про порушення митних правил здійснюється відповідно до МК України. Визначено підстави для порушення справи про порушення митних правил згідно приписів статті 491 МК України. Зроблено висновок що адміністративна відповідальність за порушення митних правил, та норми які регламентують порядок його застосування варто визначити як окремий правовий інститут митного права.

Ключові слова: митний контроль, митні процедури, переміщення товарів через митний кордон, митне оформлення, правоохоронна діяльність, адміністративний проступок, адміністративні стягнення, митно-правове регулювання.

Summary

Shevchuk O. M., Zuy V. V. Violation of customs rules as a basis for administrative liability. – Article.

The article examines the theoretical and legal problems of applying administrative liability for violation of customs rules, its essential features, grounds and types of administrative fines. It was found that the violation of customs rules is classified as an administrative offense. The basis for administrative liability for violation of customs regulations is the commission of an administrative misdemeanor, that is, an illegal act that violates customs regulations. It has been established that signs of violation of customs rules are: illegality (the norm should be stipulated in the Customs Code of Ukraine); guiltiness; punishment (provided in the Customs Code of Ukraine). Scientific approaches to determining the category of administrative responsibility for violation of customs rules have been determined, namely: as a type of legal responsibility; as a branch type of administrative responsibility, as an institution of administrative law; as a reaction of the state, which is manifested in the activity of bodies authorized to impose sanctions for administrative offenses committed by the subject. Types of administrative fines for violation of customs rules are revealed. It is established that proceedings in cases of violation of customs rules are carried out in accordance with the Customs Code of Ukraine. The grounds for initiating a case of violation of customs rules in accordance with the provisions of Article 491 of the Customs Code of Ukraine have been determined. It was concluded that administrative responsibility for violation of customs rules and norms regulating the procedure for its application should be defined as a separate legal institution of customs law.

Key words: customs control, customs procedures, movement of goods across the customs border, customs clearance, law enforcement activity, administrative offense, administrative fines, customs legal regulation.